

"Le ciastel dles stries": na monografia y na presentaziun garatades

Tla sénta dl Istitut Ladin a San Martin él gönü presentè le secundo numer dla "Ladinia monografica", la revista scientifica dedicada a argoménç particulars che reverda la storia, le lingaz y le raiun ladin en general. Chësta ediziun ti é gönüda dedicada ala inrescida fata dal jonn André Comploï d'Al Plan sura l'opereta „Le ciastel dles stries“

Le president Albert Videsott à tigni na introduziun a inom dl Istitut Ladin "Micurà de Rü" che dà fora la "Ladinia Monografica", revista che ti é en chesc iade gönüda dedicada al teater.

San Martin de Tor - Dl 1967 scriò le maéster Albert Daverda sön le foliet „Nos ladins“: „L' teater é, do la familia, la scola y l' post de vire, por nosc paisc l' post y l'istituziun plö adatà por daidé svilupé la personalité y eduché la jent, che n'a zenza nia ocajuni o interesse pur se cultivé.“ Chësc pinsier nes dëida capi l'importanza culturala y la funziun educativa che le teater à dandaita por la jent.

Mo scbëgn che le teater à albü na pert zentrala tla vita de nüsc paisc, bele da mëte man dai ultimi agn XIX secul, mánçel inrescides plü soties són chësc argomént. Aldefora de Helga Dorsch Craffonara – auturia pioniera de deplü articui scientifics sura la tradizion musicala ladina – che analisiea te süa dissertaziun dl 1967 tl ambit de na inrescida linguistica incé la tradizion teatrala dla Val Badia y les opere poetiche y teatrales de Angelo Trebo, ne s'a mai degügn dë jö scientificaménter cun le teater dla Val Badia plü em general o un le repertore di toc che é gnüs portá dant daimpröma insö.

Le laûr de André Comploï representëa porchël n prüm vare inant de chësc vers. En ocajuni dla presentaziun de süa inrescida, che é ségn publicada tla "Ladinia Monografica", à André spaghé daimprö ia sciöche al à metü man so stüde, sciöche al è rovè pro i documénç y pro le material che aldi pro le toch teatral, ciünes che é stades sües fontanes de informaziun. Vare por vare àl ilustré so laûr, sciöche al l'à reporté, capitul por capitul, tla publicaziun. Al à spo porvè de dëna valutaziun di toch y de süa importanza tl monn ladin ala fin dl Otcént. Interessant él da odéi che „Le ciastel dles stries“ è gnü tut sô bun, mo inée cun n cer' scetizism, danter l'ater bunaménter deach' al è incé na figöra feminila laprò y dandadöt deach' al è gnü rapresenté te na stöa privata – na gauja che à cherié invidies da deplü perts.

André Comploï à incé cuntè dl rapport de amizizia y de

colaboraziun danter i due auturs dl „Ciastel dles stries“, Angelo Trebo che à scrit le test y Jepèle Frontull, l'autur dla pert musicala. Èi dui é dessigü dui esponéndi dl monn intelectual y oró porchël porvè de fâ val' por eduché y intrategnì la jënt ladina, mo dandadöt por che ara ciafass n cer' interès por le teater, la literatöra y la poesia.

Deboriada cun cater mëmbri dl cor „cantus iuvenis“ – Lucia Pedevilla, Barbara Comploï, Matteo Rubatscher y Lukas Mahlknecht – àl spo presenté i personaji y na pert di contignüs dl toch teatral, ci che ti è garaté dér bun. Deplü dantele le publich s'la lascè trasporté, oramai sciöch' sc'al foss gnü fat na dërtä representaziun. I ciastarins de „cantus iuvenis“ che à ciasté dant val' toch fora d'opereta, à spo incé lit dant zitaç originai fora de lëttes de Angelo Trebo y de n document original de Jepèle Frontull sura le toch teatral che à dér plajü.

Danter le publich valgamina numerus él incé ciastarins y ciastarines che à fat para pro les ultimes representaziuns dl toch. Indöt è la séra garatada bun, incé por la competénta y la manira plajora da porté dant dl autur André Comploï. Da deplü perts ti él spo gnü fat la proposta de mëte indö n iade a jì na representaziun dl „Ciastel dles stries“, mo sce ara vëgn a s'al dë saräl impormò da odéi.

N valgönes domandes al autur

Ciodì aste pa orü fà chësc stüde sura „Le ciastel dles stries“, n argomént tan particolar?

André Comploï: Por stlü jö mi stüde de musicologia y sciéñces teatrales oròi i dediché mia dissertaziun a na tematica che à da nen fa cun mies raisc, cun le raiun ladin. Y deache i savó, che al è gnü fat più stüdi sura la storia dla musiga y dantadöt sura la storia dl teater ladin, m'ài ponsé de fâ na inrescida sura la pröma „opereta“ scrita por ladin, „Le

ciastel dles stries“. I mëss incé di, che i sun de cer' val' cherisciù sô cun la secunda „opereta“ ladina, cun „Le scioz da San Jënn“, deache i à daidé para pro les representaziuns che è gnüdes fates a La Pli ti agn Nonanta.

Ci importanza à pa túa inrescida che é ségn gnüda publicada tl contest dl teater por ladin?

Tres la publicaziun dl test y dies musighes dl'opereta él impröma gnü „salvè“ le toch te na verjiun integrala, deache al parò che la pert musicala foss bele jüda a perde – por fortuna él stè la dr. a Helga Dorsch Craffonara che à scrit jö a man melodies da na partitöra da La Val tl 1965! Implü sciafia le toch teatral insciö da gni conosciü incé da n major publich y podess ester na basa sce al gniss indö n iade fat na representaziun.

Do mia minunga é la publicaziun incé importante por l'analisa sociologica y storica culturala che

Cater ciastarins de „Cantus iuvenis“, le cor metü sô da André Comploï, à ciasté deplü toc tuc fora dla opereta.

vëgn presentada, y chësc m'é gnü confermè incé en gaujiun dla presentaziun da jënt che é gnüda dla fora dles valades ladines y che n'a zénza degöna idea de chësc tema. Por me él incé stè dër interessant da studié y da capi sciöche le toch è gnü tut sô tl temp ch' al è gnü scrit y porté dant i pröms iadi: de un n vers à les prömes representaziuns ti agn 1884/1885 albü n gran suzès, mo dl ater vers gnöl spo incé baié dl „teater di piçia“. Por ester bugn de capi ciödi che ara è insciö, mësson feter fà n laûr da detectifs.

N ater aspet interessant é dessigü la dramaturgia dl toch y les perts musicales, che i à analisé y porvè de confronté cun d'atres sorts de teater y de composiziuns por teater. Da chësta confrontaziun ài odü che „Le ciastel dles stries“, sciöche porater incé le toch jomelin „Le scioz da San Jënn“, presentéa sidas dal punt d'odüda dla musiga che da chél dla dramaturgia influsc concrec surantuç dantadöt dal raiun alpin

todësch.

Ci importanza à pa chësta opereta albü y ci importanza àra pa ciamò por la jënt ladina? Ci importanza pòra pa avëi te n contest plü lerch, magari a confront cun d'atres opere de chësta sort?

I dijess che la „opereta“ y dük i documénç storics che alda laprò po dessigü gni considerada sciöche n „tesur storich cultural“. L'opera è porchël incé tan importanta por le monn ladin, deache al è le pröm toch teatral musical ladin che é gnü scrit sô. Al n'è porchël nia mà interessant dal punt d'odüda storich linguistich, mo al è dantadöt incé na testimonianza dla „vita idilica de chi agn“ – sciöche l'autur Angelo Trebo le descrì te na lëtra – y dl „carater di ladins“ sciöche le componist Jepèle Frontull dij. Le toch de teater descrí strotzies soziales y descrepanzes, al ilustrëa la vita da zacan, de liëndes ladines y dles cherdéñes che taca laprò yii. (wp)

I protagonisë dla séra de presentaziun, adöm cun le diretur dl Istitut Ladin "Micurà de Rü" Leander Moroder y le president dl Istitut Albert Videsott.